

بیرون کیوسک دسته‌ای از روزنامه‌ها روی پایه فلزی و بخشی روی زمین چیده شده‌اند. هر رهنمیزی می‌تواند دقایقی توقف کند، نگاهی به عکس‌ها و تیتراژها بیندازد و بدون دغدغه خریدن از آنجا عبور کند. به این تصویر از کیوسک‌های روزنامه‌فروشی حالا باید گفت یادش به‌خیر و نمونه‌اش را در فیلم‌ها دید؛ چون مدت‌هاست مقابل هیچ کیوسکی در این شهر، مطبوعات نیست. فقط از آن‌ها نام ده مطبوعات باقی مانده است و حالا هر چیزی را از آنجایم خیریم، به جز روزنامه و مجله. حتی کیوسک مطبوعاتی پایین ساختمان روزنامه هم به فروش قهوه‌های خویش مشهور است، نه روزنامه. راه اندازی کیوسک‌ها تا ریخته دارد. نخستین آیین نامه سال ۱۳۲۰ با عنوان آیین نامه فروش، پخش و انتشار روزنامه و مجله به تصویب رسید. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، کیوسک‌ها به محلی برای فروش انواع و اقسام کالای مربوط و غیرمربوط تبدیل شده بودند. به همین دلیل، شورای انقلاب در اسفند ۱۳۵۸ آیین نامه نمایندگی توزیع و فروش نشریات را به تصویب رساند. در همه این سال‌ها، مدیریت کیوسک‌ها فرازونشیب زیاد داشته است و امروز به جایی رسیده ایم که افراد اندکی برای خریدن روزنامه به سراغ کیوسک می‌روند و در مقابل می‌شنویم که هرنوع ماده دخانی و خوراکی سوپرمارکتی در آن‌ها فروخته می‌شود.

کیوسک‌های غیرمطبوعاتی

شهرآرا نبود متولی و نهاد نظارتی بر دهک‌های مطبوعاتی که کارکرد آن‌ها را کاملاً دگرگون کرده است، بررسی می‌کند

عکس: سعید گل‌شهرآرا

دیگر شبیه روزنامه‌فروشی نیستیم

«صبح‌ها ده پانزده روزنامه می‌چیدم این طرف کیوسک و همین قدر هم آن طرف، رویشان هم سنگ می‌گذاشتم. حالا حتی یک روزنامه هم نمی‌شود بیرون گذاشت. دیگر شبیه روزنامه‌فروشی نیستیم. هیچ دهک مطبوعاتی در این شهر، دیگر شبیه روزنامه‌فروشی‌های قدیم نیست.» این صحبت‌های یکی از همان فروشندگان جراید است که در یکی از معبرهای نسبتاً شلوغ کیوسک دارد. به گفته خودش بیست سال در این شغل سابقه کار دارد، اما هیچ وقت مثل حالا، روزنامه خوانی بی‌رونی نبوده است؛ «در شهرهای دیگر روزنامه‌ها را می‌چینند روی زمین، اما در مشهد باید همه را پنهان کنیم داخل کیوسک. مدتی یک سبد مطبوعات گذاشته و چسباند به بوم به شیشه‌های کیوسک و داخلش روزنامه بود. پارسال از شهرداری آمدند گفتند سد معبر است و باعث نازیبایی شهر می‌شود.» البته او هنوز هم مشتریان روزنامه‌خوان اندکی دارد تا مطبوعاتش برگشت نخورد؛ «اینجایی شهر می‌شود.» آن‌ها که اهل روزنامه بوده‌اند، هنوز هم هستند. من اول صبح می‌آیم و تا حدود ساعت ۸ یا ۹ روزنامه‌هایم تمام می‌شود. برای همین تعداد هم

شکر می‌گویم.» به سراغ کیوسک دیگری در محله‌ای دیگر می‌روم. فروشنده میان سال می‌گوید از خدایش است که مردم روزنامه بخرند، اما کسی روزنامه را نمی‌بیند و بیشتر برای خرید تنقلات می‌آیند. پشت شیشه کیوسک نوشته است: «سیگار نمی‌فروشیم»، پایین همه مرد میان‌سالی که با دو چرخه در حال عبور است، می‌ایستد و تقاضای دو نخ سیگار می‌کند. فروشنده به کاغذ روی شیشه اشاره می‌کند. او درباره علت این کارش این‌گونه توضیح می‌دهد: «جایی خوانده بودم که فروختن سیگار به صورت بسته‌ای می‌تواند مصرف سیگار را کاهش دهد. حالا برای هزینه زیاد یا دلایل دیگر و من آن را اجرا می‌کنم.» او بیش از دو دهه است که در همین محل، کیوسک مطبوعات دارد. درباره علت فروش سیگار می‌گوید: فروختن سیگار همیشه در کیوسک‌ها رایج بوده است. ما هم می‌فروشیم، اما بدون تبلیغات و در چارچوب قانون. او علت فروش دیگر اقلام در کیوسک را نبود خریدار روزنامه می‌داند: «در باره فروش بیشتر روزنامه که از کسی کاری برنمی‌آید، اما کار کنند.

آیین نامه‌ای برای نظارت نداریم!

متولی سامان‌دهی اعضا و فروشندگان این صنف، اتحادیه فروشندگان جراید مشهد است که رئیس آن، سید جواد رضوی است. براساس آمارهای او، اکنون تعداد اعضای اتحادیه ۲۰۲ نفر است. او در پاسخ به اینکه وضعیت فروش جراید چگونه است، از لفظ «ضعیف» استفاده و اضافه می‌کند: خودتان که خوب می‌دانید، دیگر روزنامه در سید خانوار جایی ندارد و کسی برای آن هزینه نمی‌کند. از وقتی هم که مردم به فضای مجازی دسترسی پیدا کرده‌اند، اوضاع روزه روز بدتر شده است. او تأکید می‌کند: این روزها کیوسک‌ها، مطبوعات می‌فروشند، اما مخصوص عده خاصی است که طالب آن هستند. رئیس اتحادیه صنف فروشندگان جراید مشهد در پاسخ به اینکه «انگار فروش خوراکی و دخانیات بیشتر از نشریات است»، تأکید می‌کند: دلایل آن است که نشریات مخاطب ندارد. رضوی این نکته را هم می‌گوید که در مشهد دو موضوع مدنظر است: یکی فضای ارائه مطبوعات و دیگری مخاطب. ما در مشهد فضا برای ارائه مطبوعات نداریم. به محض اینکه نشریه را بیرون بگذاریم، اداره سد معبر آن را جمع می‌کند. باید بگذارید مخاطب به سمت کیوسک بیاید، روزنامه را ببیند و بعد رغبت پیدا کند برای خریدن. وقتی فضای برای عرضه نداریم و مطبوعات داخل کیوسک چیده شده‌اند، چطور توقع دارید مخاطب روزنامه را ببیند و انتخاب کند؟ او ادامه می‌دهد: باید از شهرداری بپرسید چرا

فروش نداشته باشند اما انگار اوضاع همین قدر نابسامان است. رئیس اتحادیه البته این بی‌نظارتی خودشان را بدیهی می‌داند: «سوپرمارکت‌ها هم آیین نامه ندارند. ما هم فقط مجوز راه اندازی می‌دهیم. قبلاً اداره ارشاد هم بود و مجوز می‌داد اما حالا نیست. می‌ماند شهرداری که به عنوان سد معبر بیرون کیوسک رانظارت می‌کند و جمع‌آوری هایشان سلیقه‌ای است.» او به این پرسش که چه کسی مجوز فروش قهوه را به کیوسک‌داران می‌دهد، پاسخ می‌دهد: اجازه فروش قهوه نداریم. فروش خوراکی‌های دیگر هم ممنوع است، اما نمی‌توانیم کاری بکنیم. پایین همه وی با اشاره به اینکه روزی ده پانزده نفر برای گرفتن مجوز کیوسک مراجعه می‌کنند، اما مجوز جدید صادر نمی‌شود، می‌افزاید: ما درخواست افزایش هزار کیوسک مطبوعاتی را به شورای شهر مشهد دادیم، اما موافقت نشد. برای شهری مانند مشهد نیاز است. اکنون برخی مناطق شهر مثل منطقه ۱۲ شهرداری همچون شهرک غرب یا الهیه هیچ کیوسکی ندارند. بسیاری از شهرک‌های اقماری هنوز یک کیوسک مطبوعاتی هم ندارند. او با اشاره به اینکه هر کیوسک باعث اشتغال دوسه نفر خواهد شد، یادآوری می‌کند: اگر با آن هزار کیوسک موافقت کنند، ۳ هزار جوان مشغول به کار خواهند شد. رضوی درباره نحوه بازرسی از کیوسک‌ها نیز توضیح می‌دهد: هر هفته از کیوسک‌ها بازرسی می‌کنیم. هر صنفی تخلفاتی دارد و ما هم از این ماجرا مبرا نیستیم. ما نمی‌گوییم تخلف نیست، اما برخورد می‌کنیم و پرونده متخلفان به تعزیرات فرستاده می‌شود.

ارشاد، مسئولیت و نظارت ندارد!

یکی از نهادهایی که نامش به عنوان صادرکننده مجوز کیوسک‌های مطبوعاتی برده شد و به نظر می‌رسد با توجه به عنوان آن‌ها ارتباط درستی هم باشد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان است. با محسن سمیع، رئیس گروه امور رسانه و تبلیغات این اداره، گفت و گو کردیم تا جزئیات نحوه نظارت آنان و رسیدگی به تخلفات را بدانیم اما با پاسخ‌های متفاوتی روبه‌رو شدیم. او در ابتدا این‌گونه شرح می‌دهد که صدور مجوز کیوسک‌ها زمانی یک مثال بود. فرد باید فضا و محوطه شهری یا محله را در فضا را از شهرداری اجاره می‌کرد و از آنجا که بنا بر کار فرهنگی بود، شهرداری با نرخ و مبلغ ناچیزی آن‌ها را اجاره می‌داد. پس از آن فرد باید سراغ اتحادیه فروشندگان جراید می‌رفت تا پروانه کسب بگیرد و در نهایت می‌آمد سراغ اداره ارشاد. قراردادش با بخش توزیع نشریات را نشان می‌داد و ما هم برای راه اندازی کیوسک، مجوز صادر می‌کردیم.

به گفته سمیع، این مثلث صدور مجوز ادامه داشت اما همیشه چالش‌هایی میان ارشاد، شهرداری، اتحادیه و دستگاه نظارتی وجود داشت. مثلاً مخالفت‌هایی درباره فروش سیگار در کیوسک یا خوراکی‌های دیگر. محدودیت‌هایی هم اعمال شد اما کیوسک‌داران هرگز اجرا نکردند. آن قدر دعوای طولانی شد که دادگستری شروع به پلمب کیوسک‌های متخلف کرد. اتفاقی که افتاد، این بود که رسانه‌ها به جای اینکه به کمک ما بیایند که جایگاه عرضه سیگار و چیپس باید تعطیل شود، تیتراژ دهک «نه‌ها محل تعطیل مطبوعات» توسط ارشاد و دادگستری تعطیل شد.» وی درباره روش حل مشکل در شهر بزرگی مثل تهران می‌گوید: شهرداری تهران اعلام

یک پای‌شیوه اداره و نظارت بر کیوسک‌های مطبوعاتی، شهرداری است؛ همان سازمانی که فعلاً این صنف از آن و محدودیت‌هایش گله‌مندند. حامد رضا حیدری، معاون بهره‌بردار سازمان سامان‌دهی مشاغل شهرداری مشهد، به این‌ها مامت این حوزه پاسخ داده است.

شهرداری مشهد در چرخه نظارت بر فعالیت کیوسک‌های مطبوعاتی، کجای کار است؟

بیشتر مجوزهای این‌ها در چند حوزه فراسازمانی صادر می‌شود. اداره ارشاد و شهرداری بیشتر مسئولیت نظارت بر فرایند نحوه کار در طول مدت قراردادها پیشان را برعهده دارند. به عبارتی، مجوز ما بعد از این است که اداره ارشاد مجوز آن‌ها را صادر کند.

چرا قرار دادن روزنامه‌ها بیرون از کیوسک، سد معبر محسوب می‌شود؟ مگر آنجا ویترین است؟

آن کیوسک محسوب نمی‌شود؟ می‌گویند حتی اجازه گذاشتن مطبوعات پشت زرده‌های فلزی خودشان را هم ندارند.

براساس قرارداد، مشخص شده است چه فضایی را در اختیار آن‌هاست که یک فضای ۲۰۲ متر است. درباره نشریاتی که آویزان می‌کنند، اگر سد معبر نباشد، مشکلی نداریم. ولی چیزی که جلوی معبر و در خارج از آن مساحت تعیین شده قرار می‌دهند، محل اشکال است. در مجموع موضوع این است که بعضی از این‌ها نزدیک شمت تا هفتاد سال سابقه کار در شهر دارند. اکنون شهرداری و سازمان سامان‌دهی مشاغل در اصل همه وظایفش به عنوان یک موجد است و ما فقط محل را اجازه دادیم و قوانینی را هم درباره خود آن‌ها تأیید کرده‌ایم. موضوعات مربوط به اتفاقاتی که در داخل کیوسک رخ می‌دهد، اینکه چه چیزهایی در آنجا

شهرداری فقط موجد است و بس

پس قانون موجود در مشهد این است که روزنامه‌ها نباید جلوی کیوسک بپهن شود؟

بله و نباید تبلیغی در اطراف کیوسک باشد که خارج از محتوای قرارداد باشد. آویزان کردن روزنامه و مجلات که در قرارداد هست، قاعداً چیزی نیست که مانع آن

همین هم سؤال آن‌هاست که چطور همه سوپرمارکت‌ها و میوه‌فروشی‌ها، اجناس خود را جلوی مغازه می‌گذارند اما شهرداری فقط مانع کیوسک‌ها می‌شود؟

یک بار دیگر هم گفتیم اگر در برخی مکان‌ها قانون اجرا نمی‌شود، اشکال در کار آن مجری مثل من است که قانون سد معبر رعایت نمی‌شود. واحد سد معبر موظف است با هرگونه مانع در معابر برخورد کند. حالا اگر در جایی دیده می‌شود که هنوز هست، اشکال در کار ماست. قانون برای همه یکسان است. برای کیوسک‌ها کنترل‌ها شدیدتر شده است؛ چون بحث فرهنگی در کار آن‌ها غالب است. مبلغان شهری و زیبایی خود کیوسک هم مهم است؛ برای همین آویزان کردن نشریات خارج از کیوسک، تخلف محسوب می‌شود.

وقتی شروع به کار می‌کنند، آیین نامه‌ای در اختیارشان می‌گذارید؟

بله. قراردادی که با آن‌ها می‌بندیم، پیوست و دستورالعمل انضباطی دارد و خود قرارداد مشمول ضوابطی است. آیین نامه‌ای را سال ۱۳۹۶ درباره کیوسک‌های مطبوعات در سازمان تهیه کردیم که هم زمان با قرارداد، متعهد به اجرای آن می‌شوند. در فصل اول شرایط بهره‌برداری گفته شده است که فضای استفاده همان فضای داخل کیوسک است.

پس خودشان در ابتدا با همین شرط قبول کرده‌اند و بهانه درآورد کم برای

تخلف کردنشان، منطقی نیست؟

بله. هر کدام که ادعا کردند، قراردادشان را ببینید که به صورت خیلی جزئی نحوه کارشان مشخص شده است و آن‌ها تعهد داده‌اند. میانگین دریافت اجاره ماهانه شان، همان یک میلیون و ۵۰۰ هزار تومان است. یعنی از ۷۰۰ تا ۸۰۰ هزار تا ۲ میلیون تومان متغیر است. اعتراضشان به مبلغ اجاره مربوط به چند دهه قبل است که مثلاً ۲۰۰ هزار تومان و بسیار ناچیز بوده است و حالا تمایلی به پرداخت مبلغ اضافه شده ندارند. این مبلغ را هم خودمان تصعین نکرده‌ایم، بلکه کارشناس بررسی‌کرده است. مکانی حدود چهار متر فضا در اختیار دارند. حدود یک سوم کیوسک‌های ما در مناطق برخوردار شهر هستند. می‌دانید اگر اجاره واقعی بدهند، مقدری مثلاً در خیابان احمدآباد یک مغازه چهارمتری را چقدر اجاره می‌دهند؟ در حالی که قهوه و دخانیات و هر خوراکی را بخواهند، هم می‌فروشند. چطور چنین شغلی سود ندارد؟ البته در حال سامان‌دهی کیوسک‌ها هستیم تا آن‌ها را مناسب فضای شهری طراحی کنیم و در آینده خدمات دیگر شهری هم بتوانیم بدهیم.

قوانین ما با شهرهای دیگر تفاوت دارد؟ مثلاً اینکه شهرهایی مثل تهران با قراردادادن روزنامه

در معبر موافق هستند؟

خیر؛ قانون سد معبر که فقط مربوط به شهرداری مشهد نیست. تفاوت، در اجراست. بعضی مواقع سلیقه در اجرا سبب می‌شود شهرداری یک شهر، با کیوسک‌ها تسامح و تساهل کند و اجازه بدهد آن‌گونه که می‌خواهند، رفتار کنند که البته باید بعداً پاسخگو باشد. اما شهرداری مشهد صلاح می‌داند که براساس اقتضائات مدیریت شهری، قوانین به‌طور کامل رعایت شود.